

TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU

TARTIŞMA METNİ 2012/100

[http ://www.tek.org.tr](http://www.tek.org.tr)

İKTİSATTA ARAŞTIRMA VE EĞİTİM: SON KRİZİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

A. Suut DOĞRUEL ve Fatma DOĞRUEL

Bu çalışma "KÜRESEL BUNALIM VE İKTİSAT EĞİTİMİ", başlığı ile Prof. Dr. Ercan UYGUR editörlüğünde hazırlanan ve 2011 yılında TEK yayını olarak basılan kitapta yer almaktadır.

Kasım, 2012

İKTİSATTA ARAŞTIRMA VE EĞİTİM: SON KRİZİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

A. Suut DOĞRUEL* Fatma DOĞRUEL**

1. GİRİŞ

2008 sonunda üstünde herhangi bir kısıtlamayı şiddetle reddeden ve tatmin olmayan bir iştaha ile genişlemeye odaklanmış finans piyasalarında patlayan krizin etkileri iki yılı aşkın bir süredir dünya ekonomisini biçimlendirmeye devam ediyor. Ancak, krizin etkilerinin sadece ekonomi dünyası sınırları içinde kaldığını söylemek pek gerçekçi görünmemektedir. Krizi izleyen ilk yıl olan 2009'da önemli sanat etkinlikleri arasında yer alan 11. Uluslararası İstanbul Bienali'nin "kavramsal çerçeve" yazısında Karl Polanyi'den bir alıntı ile "kısıtlamaları kaldırılmış piyasa ekonomisi"ne kritik bir vurgu yapılıyordu:

"Liberal ekonominin hızlı gelişiminin toplumsal uzlaşmanın dağılması üzerinde 1928'de gösterdiği etki ile günümüzdeki etkisi arasındaki benzerlikler çarpıcı; bu açıdan, 20. yüzyılın bir diğer dev yazarının, temel eseri Büyük Dönüşüm'ü 1944'te yayımlayan siyasal iktisatçı Karl Polanyi'nin analizini hatırlamakta yarar var. Polanyi, "kısıtlamaları kaldırılmış piyasa ekonomisi"nin gelişimi ve ardından faşizmin yükselişi üzerine yaptığı analizde, toplumsal gelişimle ekonomik gelişimi uzun vadede ayırma eğiliminin, son noktada toplumsal karmaşa ve totaliter rejimlerin yükselişiyle sonuçlanacağına dikkat çekiyordu." İKSV (2009).

Burada liberal ekonomi söyleminin toplumsal sorunlarla ilişkilendirilmeden tartışmasız bir ön kabul olarak görüldüğü son dönemlerde, Türkiye'de bu görüşün savunucularının kendilerinden farklı düşünenleri akıl almaz sıfatlarla suçlayarak susturmaya çalıştıklarını da hatırlamakta yarar vardır.

Kriz öncesinde kısıtlamaları kaldırılmış finans piyasalarındaki gelişmeler kendi içinde doğal kısıtlamaları olan reel ekonomiden bütünüyle kopmuş bir biçimde yürümekteydi. Ancak, krizin en fazla etkilediği ekonomiler arasındaki küçük ekonomiler iflasın eşiğine geldiler. Bunların arasında en dikkat çeken ülke İzlanda oldu. Bu küçük ada ülkesi şişen finans piyasalarının önde gelen bir masal kahramanıydı. Ne var ki, kriz sonrasında ekonomik servetini büyük oranda kaybetti. Ancak, İzlanda tek değildi. Dubai de krizin etkisinde önemli bir varlık kaybına uğradı.

"Çölde bir Paris yaratmaya çalışırken küçük ülkesini iflasın eşiğine sürükleyen Dubai lideri Şeyh Raşid el Maktum, Batı'nın seçkinleriyle aşık atma hevesinin kurbanı oldu. Maktum, iddialı projesini gerçekleştirmek isterken Batı'nın seçkinlerine fazla güvendi. Oysa bugünün dünyasında Batı'ya fazla güvenmek ve öykünmek pek doğru değil. Dubai lideri, Batı'nın ayrıcalıklı seçkinlerinin ve son 30 yılda kahraman mertebesine yükseltilen "finans sektörü sihirbazlarının" bu iddialı projeyi yaşatabileceğini varsaydı. Finans sihirbazlarının kurduğu kâğıttan şatolar yıkılınca Maktum'un iddialı projesinin ayakta kalması da olanaksız hale geldi. "(Milliyet, 2009).

2008 yılının Sonbahar aylarında başlayan kriz gecikmeyle de olsa giderek artan oranda iktisat dünyasının gündeminde de yer almaya başladı. Bir yandan krizin aşılması ve krizin kısmen aşıldığı ülkelerde yenilememesi çareleri üzerinde düşünülürken, diğer yandan krizin neden çıktığı ve neden öngörülemediği de tartışılmaya devam ediyor. Özellikle makroekonomik teoride modellerin yapısı ve yeterliliği ile modellerin politikalar ile ilişkisi bu tartışmalarda öne çıkan konulardan bazılarıdır.¹ Bu çalışma, krizin iktisat dünyasında ortaya çıkan "hazırlıksız yakalanma" sonucundan hareket ederek, iktisat araştırmalarının ve lisansüstü iktisat eğitiminin gündemi yakalamada ne oranda başarılı olduğunu tartışmayı hedeflemektedir.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İİBF İngilizce İktisat Bölümü, İstanbul. suut.dogrueel@marmara.edu.tr

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İİBF İngilizce İktisat Bölümü, İstanbul. fatma.dogrueel@marmara.edu.tr

¹ Bu tartışmalar için bakınız Colander (2011) ve Dutt (2011). Alternatif bir bakış açısı için ise Davidson (2011)'e bakılabilir.

İktisat dünyasına derinlemesine bir bakış bu tartışmada bazı yapısal sorunları işaret etmektedir. İktisat araştırmalarını ve lisansüstü eğitimini giderek artan oranda baskı altına alan en gelişmiş teknikleri kullanabilme becerisini öne çıkarma eğilimi, temel iktisat kavramlarına ve iktisadi yapıya ilişkin nüansları geri plana itmektedir. Hiç şüphesiz, bu tür teknikleri gerektiği oranda kullanabilmenin iktisat araştırma alanının gelişmesi için önemi ihmal edilemez. Ancak, bu teknikler ile ilgili ayrıntıların elde edilen sonuçların yorumlanmasının önüne geçmesinin ya da araştırma konularının sadece bu tekniklerin daha kolay uygulanabildiği alanlar ile sınırlı kalmasının bir tür düşünce kısırlığına yol açması kaçınılmazdır.

İktisat araştırmalarının gündemi ne oranda yakaladığı kriz öncesi yayın dünyasının tartışma konuları dikkate alınarak değerlendirildi. Krizin nedeni olmaktan çok bir sonucu olsa da, iktisat dünyasında krizin temel nedeni olarak kabul gören ABD emlak piyasasındaki güven bunalımının ve bunun diğer ekonomilerdeki etkisinin araştırma dünyasında nasıl yankı bulduğu, krizle ilgili araştırmaların sayısı ve bu tür araştırmalara yönelik talebe ilişkin bazı basit göstergeler yazının izleyen bölümünde incelendi. İktisat araştırmalarını gerçekleştiren iktisatçıları yetiştiren formel lisansüstü eğitimin öğrencilere ne oranda gündemi kavramaya ve sorunları yakalamaya yeterli donanım verebildiği konusu yazının üçüncü bölümünün tartışma konusudur.

2. KRİZ VE ARAŞTIRMA GÜNDEMİ

İktisat araştırmalarının gündemi ne oranda yakaladığı, kriz öncesi ve sonrası tartışma konuları dikkate alınarak burada beş gösterge ile değerlendirildi. Bu göstergelerden birincisi, iktisat dünyasının önemli bir toplantısı olan ABD’de ASSA (Allied Social Science Association) konferanslarında sunulan bildirimlerde “kriz” kelimesinin sıklığıdır. Burada kriz yılı ve kriz sonrası iki yılı kapsayan 2008, 2009 ve 2010 yılları dikkate alınmıştır. İkinci gösterge, krizin ortaya çıktığı dönemde işletme ve iktisat konularında öne çıkan konulardır. Bu gösterge için Thomson Reuters-Science Watch tarafından yayınlanan “önde gelen araştırma alanları” (research front maps) kullanılmıştır.² Üçüncü gösterge yine Thomson Reuters-Science Watch tarafından yayınlanan “yeni doğan araştırma alanlarıdır” (emerging research front).³ Dördüncü gösterge atf sayısı dikkate alınarak saptanan “klasikleşen” (current classics) makalelerin konularındadır.⁴ Bu gösterge de Thomson Reuters-Science Watch tarafından yayınlanmaktadır ve Şubat 2008-Ekim 2010 dönemi dikkate alınmıştır. Son gösterge ise bir iktisat araştırma “portali” örneği olan VoxEU.org sitesindeki popüler konuların başlıklarının Aralık 2009-Kasım 2010 dönemi için erişim sayısı dikkate alınarak sıralanmasıdır.

İlk dört gösterge iktisat araştırma alanında kriz yılı ve hemen sonrası dönemdeki konu seçimi ile ilgili bilgi vermektedir. Bu göstergeler araştırma yapanların konu tercihlerini ve buna bağlı olarak arz tarafını göstermektedir. Diğer taraftan, erişim sayısı dikkate alındığı için son gösterge konu ile ilgili bilgi almak isteyenlerin eğilimini, böylece talep tarafını yansıtmaktadır.

Ele alınan ilk gösterge ile ilgili sonuçlar Tablo 1’de yer almaktadır. 2008 yılı ASSA toplantısında sunulan bildirimlerden sadece 17’sinin başlığında “kriz” sözcüğü geçmektedir.⁵ Bilindiği gibi 2008 yılı sonuna doğru patlayan finansal krizin epeyce öncesinde böyle bir kriz riskinin var olduğu bilinmekteydi. Mevcut yaklaşım biçimleri ve anlayışı ile bile ABD emlak piyasasında riskli bir yapının oluştuğu görülmekteydi. 2008 yılı ASSA toplantısının bildiri taleplerinin aynı yılın ilk ayları olduğu düşünülürse, krizin patlak vermesinin 7-8 ay öncesinde ABD finans piyasasındaki riskli gelişme iktisatçıların pek dikkatini çekmemişti. 2009 ASSA toplantısında ise başlığında “kriz” sözcüğünün geçtiği bildiri sayısı biraz artmakla birlikte 40 düzeyinde kaldı.

² “Önde gelen araştırmalar” (research fronts) çok sayıda alıntı yapılan makalelerin oluşturduğu kümelenmeler (clusters); “önde gelen araştırma alanları” (research front maps) ise bu kümelenmeleri oluşturan çok sayıda alıntı yapılan makalelerden ortak alıntılarının şematik gösterimleridir (Science Watch, 2011a).

³ “Yeni doğan araştırma alanı” (emerging research front) her alan için yapılan önde gelen araştırmalar çalışmasında daha önce hiç yer almamış temel makaleyi işaret etmektedir (Science Watch, 2011b).

⁴ Klasikleşen makale bir alanda bir önceki iki aylık dönemden itibaren birikimli atf sayısında en büyük artış gösteren makaledir (Science Watch, 2011c).

⁵ ASSA yıllık toplantılarında yaklaşık 2000 dolayında bildiri sunulmaktadır.

Tablo 1. ASSA Konferansları

Konferans yılı	Kriz Teriminin Kullanıldığı Makale Sayısı
ASSA 2008 Programı	17
ASSA 2009 Programı	40
ASSA 2010 Programı	135

Kaynak: ASSA (2008, 2009 ve 2010)

Tablo 2 İktisat ve İşletme Alanında Öncelikli Konular 2008-2009

	Alan	Değerlendirme Tarihi	Dönem(*)
Ticaret Anlaşmalarının Yönü, Anlaşmalı Üretim ve Ücretler	İktisat	Ağustos 2008	(2003-2007)
Mikrobiyal Yakıt Hücreleri; Biyoyakıtlar Özel Konusu	İşletme	Ağustos 2008	(2003-2007)
Teknoloji Kabul Modeli	İşletme	Ağustos 2009	(2003-2007)
Çalışma Grup Çeşitliliği	İşletme	Haziran 2008	(2003-2006)

Kaynak: Science Watch (2011a)

(*) Temel makalelerin dikkate alındığı dönem.

2009 yılı ASSA toplantısı için bildiri taleplerinin alındığı tarihlerde kriz patlamış ve sadece ABD değil, dünyanın önde gelen bütün ekonomilerinde finans piyasaları ve reel sektörleri derinden etkilemeye başlamıştı. Krizin en şiddetli biçimde kendini gösterdiği dönemde yaşanan bu gelişme iktisatçıların araştırma gündemini pek etkilemedi.

Tablo 2’de, Haziran 2008-Ağustos 2009 döneminde işletme-iktisat alanında “önde gelen araştırma alanları” listesinde sadece Ağustos 2008 tarihli değerlendirmede iktisat ile ilgili bir konunun yer aldığı görülüyor. Kriz öncesi oldukça geniş bir zaman aralığını yansıtan bu çalışmada elde edilen bu sonuç, henüz krizin belirtilerinin ya da ön göstergelerinin ortaya çıkmadığı bir dönemde iktisatçıların en büyük kümelenmesi ticaretin yapısı üzerinedir.

Yeni gelişen araştırma alanlarını gösteren üçüncü gösterge son dönemlerde ilgi toplamaya başlayan alanları yansıtmaktadır. Tablo 3’te yer alan Şubat 2008-Ekim 2010 döneminde “yeni doğan araştırma alanları” listesine giren iktisat konuları, çeşitlilik göstermekle birlikte, tür olarak bakıldığında bazı nicel yöntemler ile mikro iktisat uygulamaları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Atıf sayısı dikkate alınarak klasikleşen makalelerin yer aldığı Tablo 4’den görülebileceği gibi “hukuk ve finans” krizin hemen öncesinde araştırmacıların en fazla ilgisini çeken konudur. “Hukuk ve finans” başlıklı makalenin klasikleştiği dönem Şubat 2008-Nisan 2009’dur. Krizin 2008 sonbaharında patladığı ve araştırmaların yayın haline gelmesindeki gecikmeler dikkate alınırsa, bu dönemi kriz öncesi dönem olarak tanımlayabiliriz. Tablo 4’deki “Hukuk ve finans” başlıklı ve yazarları La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer ve Vishny (1998) olan çalışmanın Science Watch tarafından hazırlanan değerlendirmede binlerce makale arasında üst üste iktisatta klasikleşen makale olması, finansal iktisadın ön plana geçtiğinin bir göstergesidir.

Ancak, Haziran 2009, Ekim 2009 ve Şubat 2010 tarihli değerlendirmelerde makale başlıkları, kriz sonrasında ilginin finansal iktisat hegemonyasının dışına çıktığını göstermektedir (Tablo 4). Hall ve Jones’un (1999) kişi başına üretkenlikle ilgili makalesi üretimin ve reel ekonominin yeniden önem kazandığını göstermektedir. Acemoglu, Johnson ve Robinson’un (2001) sömürgecilikle ilgili çalışmasında küreselleşmenin sonuçlarının iktisatçıları arasında önem kazanmaya başladığını düşündürür. Collier ve Hoeffler (2004) tarafından hazırlanan iç savaşla ilgili makalenin önem kazanması, finans dışındaki konuların yeniden iktisatçıların gündemine girdiğini göstermektedir.

Tablo 3: Yeni Doğan Araştırma Alanları (emerging research front)*

Şubat 2008 (İşletme)
Nisan 2008 (İktisat) Deneme tabanlı maliyet etkinliği analizi; maliyet etkinliği kabul edilebilirlik eğrileri; Sağlık maliyet etkinliği
Haziran 2008 (İşletme)
Ağustos 2008 (İşletme)
Ekim 2008 (İktisat) Koşullu benzerlik oranı testi; Zayıf araçlar; Optimal iki uçlu değişmeyen benzer testler; Araç değişkenler regresyonu
Aralık 2008 (İktisat) Elektrik aktarımı; Rekabetçi aktarım yatırımı; Aktarım araçlarının belirlenmesi; Aktarım fiyatı
Şubat 2009 (İktisat) Profesyonel hizmet firmaları; Uluslararası çeşitlenme; Küresel stratejiler; Çokuluslu şirketler
Nisan 2009 (İktisat) Oyun teorisi yeni logaritmik normalizasyon yöntemi; Çoklu özellikli anlaşmalı tarafları sıralama yöntemi; COPRAS yöntemi; Yol tasarımı çözümleri
Haziran 2009 (İktisat) 1958 doğumlu İngiliz yaş kuşağı (ulusal çocuk gelişimi çalışması); Yaş kuşağı profili; Biomedikal anket; Zeki çocuk
Ekim 2009 (İktisat) Kadavradan organ bağışı; Potansiyel organ bağışçıları; Tahmini muvafakat düzenlemesi; Ülkelerarası çalışma
Aralık 2009 (İktisat) Makroekonomik etkiler; İşgücü piyasaları; regülasyon; Deregülasyon
Şubat 2010 (İktisat) Doğrusal etkin iki aşamalı GMM tahminleri; Sonlu örnek düzeltmesi
Nisan 2010 (İktisat) Patent atfı bilgi akımı ölçümü; Bilgi yayılımı biçimleri
Haziran 2010 (İktisat) Farkların farkları tahminleri güvenilirliği; Panel veri; Çıkarsama; Farkların farkları
Ağustos 2010 (İktisat) Öğretmen etkileri; Akademik başarı; Okullar
Ekim 2010 (İşletme)

Kaynak: Science Watch (2011c)

(*) Yayınlarla yapılan atıflar dikkate alınarak belirlenmektedir.

Tablo 4: Atıf Sayısı ile “Klasikleşen” Makalelerin Konuları*
Şubat 2008 - Ekim 2010 Dönemi - Araştırma alanı: İktisat ve İşletme

Şubat 2008 (İktisat) Makale Başlığı: Hukuk ve finans ; Yazarlar: La Porta, R; Lopez-de-Silanes, F; Shleifer, A; Vishny, RW; Dergi: J POLIT ECON, Cilt: 106, Sayı: 6, Sayfa: 1113-1155, Yıl: DEC 1998
Nisan 2008 (İşletme)
Haziran 2008 (İktisat) Makale Başlığı: Hukuk ve finans ; Yazarlar: La Porta, R; Lopez-de-Silanes, F; Shleifer, A; Vishny, RW; Dergi: J POLIT ECON, Cilt: 106, Sayı: 6, Sayfa: 1113-1155, Yıl: DEC 1998
Aralık 2008 (İktisat) Makale Başlığı: Hukuk ve finans ; Yazarlar: La Porta, R; Lopez-de-Silanes, F; Shleifer, A; Vishny, RW; Dergi: J POLIT ECON, Cilt: 106, Sayı: 6, Sayfa: 1113-1155, Yıl: DEC 1998
Şubat 2009 (İktisat) Makale Başlığı: Hukuk ve finans ; Yazarlar: La Porta, R; Lopez-de-Silanes, F; Shleifer, A; Vishny, RW; Dergi: J POLIT ECON, Cilt: 106, Sayı: 6, Sayfa: 1113-1155, Yıl: DEC 1998
Nisan 2009 (İktisat) Makale Başlığı: Hukuk ve finans ; Yazarlar: La Porta, R; Lopez-de-Silanes, F; Shleifer, A; Vishny, RW; Dergi: J POLIT ECON, Cilt: 106, Sayı: 6, Sayfa: 1113-1155, Yıl: DEC 1998
Haziran 2009 (İktisat) Makale Başlığı: Bazı ülkeler neden diğer ülkelere göre çalışan başına bu kadar fazla çıktı üretir? Yazarlar: Hall, RE; Jones, CI; Dergi: QUART J ECON, Cilt: 114, Sayı: 1, Sayfa: 83-116, Yıl: FEB 1999
Ağustos 2009 (İşletme)
Ekim 2009 (İktisat) Makale başlığı: Karşılaştırmalı gelişmenin sömürgecilik kökenleri: Bir ampirik inceleme Yazarlar: Acemoglu, D; Johnson, S; Robinson, JA; Dergi: AMER ECON REV, Cilt: 91, Sayı: 5, Sayfa: 1369-1401, Yıl: DEC 2001
Aralık 2009 (İşletme)
Şubat 2010 (İktisat) Makale başlığı: İç savaşta hırs ve keder Yazarlar: Collier, P; Hoeffler, A; Dergi: OXFORD ECON PAP-NEW SER, Cilt: 56, Sayı: 4, Sayfa: 563-595, Yıl: OCT 2004
Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim 2010 (İşletme)

Kaynak: Science Watch (2011b)

(*) Parantez içinde makalelerin orijinal dildeki başlıkları yer almaktadır.

Tablo 5 VoxEU Sitesinde Öne Çıkan Konu Başlıkları

Sıra	Konu başlığı	Erişim sayısı
Aralık 2009		
1	Köle ticareti ve Afrikanın geri kalmışlığı	24,133
2	Kent tarihinin 1000 yılı: Avrupa ve Arap şehirlerinin yükselişi ve düşüşü	18,380
3	Savaşlar, belalar ve Avrupa'nın zenginliğe yükselişi	13163
4	Neden Hindistan Çin'in gerisinde kaldı?	12,840
5	Büyüme beklentisi: Hindistan ve Çin	12,397
6	Sanayi devrimi neden İngiliz di?	11,812
7	Çocuk işgücü: Sanayi devriminden dersler	11,572
8	Çin'in yüksek eğitiminin dönüşümü	11,109
9	Küreselleşme zengin ve fakir ekonomiler arasında "büyük iraksama" yarattı mı?	11,023
10	İklim değişimi ekonomik büyümeyi etkiler mi?	10,945
Kasım 2010		
1	İki depresyonun hikayesi: Yeni veriler bize ne söyler? (Güncelleme: Şubat 2010)	590,135
2	Amerika'da eğitim: Lisans mezunları ve lise terkleri	138,291
3	Euro bölgesi çöküşü bütün finansal krizlerin anasını tetikleyebilir	91,115
4	Subprime Kirizi: Sıkça sorulan sorular (yenilenmiş ve güncellenmiş)	78,741
5	Finansal kriz ve resesyon üzerine gerçeklerin elli yılı: Ne kadar uzun ve derin?	72,791
6	Euro on yıl içinde doları bastırabilir	71,270
7	İşleri ve tasarrufları kurtarmak: G7/8 küresel krizi çözmek için ne yapabilir?	68,304
8	Subprime Kirizi: Sıkça sorulan sorular	67,809
9	Subprime Kirizi: Nedenler, sonuçlar ve çareler	66,560
10	Ticaret ve eşitsizlik, gözden geçirilmiş	62,749

Kaynak: VoxEU.org

Son olarak VoxEU.org sitesinde Aralık 2009-Kasım 2010 döneminde ön plana çıkan konuların başlıklarının değerlendirilmesi yapıldı. VoxEU, önde gelen iktisatçıların araştırma temelli politika analizleri ve yorumları yaptığı bir "portal"dır. Bu politika portalı Center for Economic Policy Research (CEPR) tarafından oluşturulmuştur. Tablo 5'te yer alan konular, VoxEU sitesinde izlenme bakımından öne çıkan konuların dergilerde yayınlanan konulara göre güncel sorunları yakalamakta daha başarılı olduğunu göstermektedir. Konu başlıkları iktisadın tanımlanmış sorunları ile ilgilidir. Şüphesiz heterojen bir kitleye hitap eden bu portalda tıklanan konularda nicel yöntemlerin öne çıkmaması doğal kabul edilebilir ve bu durum bu yöntemlerin önemsiz olduğu anlamına gelmez. Bununla birlikte iktisadın gerçek soru alanına bütünüyle yabancılaşması, araştırma tercihlerindeki trendlerin sorgulanması gerekliliğini hatırlatmaktadır. İktisat, insanı ve insanın iktisadi varlığının yarattığı kurumsal yapıları ve bu yapıların nasıl işlediğini araştırır ve tartışan bir bilimdir. Araştırma sorularının ağırlıklı olarak bu çerçevenin dışına kayması çok sağlıklı bir gelişme değildir.

Beş göstergeye toplu olarak bakıldığında iktisat araştırmalarındaki gelişmeler şu saptamalarla ifade edilebilir. Birincisi, araştırma alanındaki formel yayın faaliyetleri çok durağan bir seyir izlemektedir. Bu durağanlık iktisat araştırma alanının gündemi yakalamaktan uzak kalmasına neden olmaktadır. İkincisi, finans, mikro ve nicel yöntemlerin kullanımı gibi konuların araştırma gündemini belirlemeye devam etmesidir. Araştırma öncelikleri temel sorulara, iktisadın insanı ve insanın içinde yer aldığı iktisadi soruları incelemeye hala uzaktır. Ancak, VoxEU örneğindeki gibi, sadece akademik kurumlar içinde kalmayan iktisat dünyasındaki ilgi daha esnek ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bunun iktisatta araştırma gündemine yeni bir soluk getirmesi beklenebilir.

3. İKTİSAT EĞİTİMİ: LİSANSÜSTÜ EĞİTİM

2008 yılında ortaya çıkan kriz iktisadın kendi içinde bulunduğu gerçeği yakalama konusunda ne kadar yetersiz kaldığını gösterdi. Ancak, bu yetersizlik iktisat eğitiminin niteliği ve sorunları ile de

yakından ilişkilidir. Özellikle lisansüstü eğitimin hangi düşünsel kültürü benimsettiği önemlidir. Colander (2005) “...lisansüstü okulun savunmalara cevap verme dinamiğinin iktisatçının yöntemlerinin ve yaklaşımının belirlenmesinde yöntem hakkında yazılmış çok sayıda makaleden daha geniş bir rol oynar” diyerek lisansüstü okulun belirleyiciliğine dikkat çekmektedir. Bu bakımdan, özellikle güçlü bir geleneği olan lisansüstü okulun öğrencileri o okulun düşünme ve tartışma kültürünü benimseyerek araştırma alanına girmekte ve bu geleneği daha sonra araştırma ve eğitim alanına taşımaktadırlar.

İktisat eğitiminde homojen bir yaklaşımdan söz etmek zordur. İktisat alanında lisansüstü okulların yöntem ve yaklaşımları geçmişte daha çok Kıta Avrupası ve Anglosakson eğitimin belirlediği iki eksen üzerinde yürüyordu. Ancak, bu ikili yapı kırılma eğilimindedir. Bugün başlıca eğitim odakları ABD, Kıta Avrupası ülkeleri ya da kısaca Avrupa ile Gelişen Asya ülkeleridir.

ABD eğitim odağı yayın enflasyonunu besleyen modelin beşiğidir. Ancak, bu ülkede güçlü bir araştırma kültürü olduğu gerçeği gözardı edilmemelidir. ABD’deki araştırma ortamı değişik kalitede araştırmaların yapıldığı katmanlı bir yapıya sahiptir. Çok farklı kalitede üniversiteler vardır. Yakın zaman kadar yol açıcı araştırmalar az sayıda elit üniversitenin elindeydi. Ancak, gelişen elektronik ortam bu yapıyı bir ölçüde değiştirdi. Elektronik ortamın sağladığı iletişim kolaylığı farklı kalitedeki üniversitelerdeki araştırmacıların birbirine yaklaşması ve ortak iş yapmaları için ortam sağladı. Kim, Morse and Zingales (2009) internet ortamının patlama yaptığı 1990’lı yıllarda web tabanlı eğitimin sınıflarda yapılan geleneksel eğitimin yerine geçebileceği öngörürken, şaşırtıcı biçimde internet ortamının gelişmesinin araştırma üzerindeki sonuçlarının dikkate alınmadığından söz ediyor. Kim ve diğerleri (2009: 36-37) çalışmalarında elit ABD üniversitelerindeki araştırma üretimi dışsallıklarının büyüklüğünü ve yapısını inceliyorlar. Bu çalışma, 1970’li yıllarda elit üniversitelerden kaynaklanan güçlü dışsallıkların günümüzde kaybolduğu, dışsallıkların üniversitelerin fiziki sınırları dışına taşıdığı, bunun arkasında ise internet devrimi ya da daha genel bir ifade ile bilişim teknolojisindeki ilerlemenin bulunduğu sonucuna ulaşmaktadır.

Kim ve diğerleri (2009: 37) elit üniversitelerin rekabetçiliklerini kaybettikleri sonucuna ulaşıyorlar. Bu sonuç araştırmaların dar bir kesim içinde toplanması sürecinin kırılması ve araştırma ortamının yaygınlaşması açısından önemlidir. Ancak, buradaki kritik sorun ABD’deki elit üniversitelerin araştırma üstünlüklerini diğerleri ile paylaşmaları değildir. Asıl sorun, araştırma ortamının yaygınlaşmasının ve yayın sayısının artmasının bir tür standartlaşmayı da beraberinde getirmesidir. Bunun doğal sonucu ise, kabul gören yaklaşımların ve tekniklerin dışına çıkma çabalarının yayın piyasasında yer bulamaması nedeniyle marjinal kalmasıdır. Bu dışlama eğilimi yeni yaklaşım ve düşüncelerin ana araştırma ortamına girmesini zorlaştırmakta, çoğu zaman imkansız kılmaktadır. Tarih boyunca bilimdeki çoğu yenilikler ancak büyük karşı çıkışların ve sancılı tartışmaların sonucunda bilim dünyasında saygın bir yer alabilmişlerdir. Bir örnek olarak Galileo Galilei’nin güneşin evrenin merkezinde olması ve dünyanın güneşin etrafında dönmesi ile ilgili düşüncelerine 17. yüzyılda kilisenin tepkisini hatırlamak yerinde olacaktır.⁶ Belki kilisenin tepkisi kadar sert değil ama yeni yaklaşım ve fikirlere dışlayıcı yaklaşımın günümüzde de sürmesi ironiktir. Bunun aşılması araştırma alanında kendini besleyen ve kısır döngü yaratan bu sürecin iyi analiz edilmesini gerekli kılmaktadır.

Avrupa bağımsız bir model oluşturmaktan uzak görünmektedir. Bilim ve sanatta çok zengin bir geçmişe sahip olan Avrupa ülkelerindeki geleneksel üniversite modeli bugün tıkanmıştır. Tıkanmayı aşma çabaları yeni bir model çıkarmaktan çok ABD tipi bir araştırmacılığın benimsendiği bir ortam yaratmıştır. Cardoso, Guimarães ve Zimmermann (2010) 1990’lardan başlayarak kapsamlı bir veritabanı üzerinden yaptıkları incelemede iktisat alanındaki araştırmalarda ülkelerarası karşılaştırmalar yapmışlardır. Cardoso ve diğerleri (2010) araştırmasının sonuçları iktisat araştırmalarında Avrupa’nın ABD’yi yakaladığını, ancak etkili araştırmalar bakımından ABD’nin hakim pozisyonunu sürdürdüğünü göstermektedir. Burada ABD’deki iktisadi araştırma geleneği ve öncelikleri temel referans noktasıdır ve değerlendirmede başarı “ABD tipi başarı” olarak alınmıştır. Bu yazarlar önde gelen dergilerde Avrupa ülkelerinin ne kadar makale yayınladığı gibi ölçütler üzerinden hareket etmektedirler. Alternatif olarak Avrupa Birliği’nin teknoloji, bilim ve eğitim alanında ABD ile farkı kapatmak amacıyla uygulamaya koyduğu politikaların genel bir değerlendirmesini yapabiliriz.

⁶ Bu olayın ayrıntılı hikayesi için Machamer (2010)’a bakılabilir.

Avrupa ülkeleri açısından diğ er bir önemli konu son yirmi yıllık dönemde Avrupa Birliğ i (AB) araştırma ve eğ itim politikalarının AB bürokrasisinin denetimi altına girmesidir; bu alanın düzenlenmesi için kullanılan 6. ve 7. çerç e ve programları ve uygulama biç imi AB bürokrasisinin etkisini görmek açısından önemlidir. Ç erç e ve programlarının temel amacı Avrupadaki araştırma programlarına finansman kaynağ ı sağ lamaktır. Ancak, finansal destek için uygunluk kıstasları arasında belirleyici olan tanımlanmış araştırma konuları, araştırma alanı içinde yanıtlanması gereken sorular listesi ve beklenen yöntem ve yürütme biç imi gibi konuların belirlenmesinde AB bürokrasisi etkin bir güce sahiptir. Araştırma alanı ile ilgili kararların ve hangi soruların araştırma için önemli olduğ unun bu kadar geniş biç imde üniversitelerin dış ına çıkması ve bürokrasinin belirleme alanına girmesi araştırma ruhuna ters düş mektedir. Bu şekilde desteklenen konular bir süre sonra vasat araştırmacılar tarafından vasat araştırma raporları yazılması ve yayınlar yapılması ile sonuçlanmaktadır. Konuların bürokratlar tarafından belirlenmesinin ötesinde, çerç e ve programında uygulama dönemini kapsayan uzun bir süre için belirlenen araştırma konularının statik bir öneri listesi haline dönüşmesi ve bir süre sonra güncelliğ ini yitirmesi kaçınılmazdır.

AB'nin kurumsal etkisinin gözlenebileceğ i bir diğ er alan üniversite eğ itimidir. Bu alanda son dönemlerdeki uygulamalarda Bologna Deklarasyonu belirleyicidir. "Deklarasyon, ortak sorunlara Avrupalı ortak cevap arayış ını yansıtır. Önemli farklılıklarına rağmen, bu süreç yüksek öğ retimin büyüme ve çeş itlenme, mezunların istihdam edilebilirliğ i, temel alanlardaki beceri aç ığı, özel ve uluslararası eğ itimin genişlemesi ve benzeri Avrupa yüksek öğ retiminin yüz yüze olduğ u içsel ve dış sal ortak sorumluluklardan hareket etmektedir. Deklarasyon koordineli reformların, birbiriyle uyumlu sistemlerin ve ortak faaliyetlerin değer ini kabul eder." (European Commission, tarihsiz, s.3). Bu alıntıdan görüldüğ ü gibi AB ülkelerinde yüksek eğ itimin koordinasyonu ve geliştirilmesi için büyük beklentilerle ç aba harcanmaktadır. Ancak, bu beklentilere rağmen bu sürecin, yukarıdaki vurgulamalar dikkate alındığında, aynı zamanda Avrupa üniversitelerini tek tip bir eğ itim yapısına doğ ru yönlendirmeyi amaçladığ ı görülmüştür.⁷

Bu değerlendirmeler AB'nin araştırma ve üniversite programlarının durağ an ve yeniliklere aç ık bir yapı yaratma potansiyelinin düşük olduğ unu göstermektedir. Bunun uzantısı olarak, AB'nin iktisat alanında da yakın bir gelecekte öncü konuma geçecek bir atılım yapmasını beklemek pek gerçekçi görünmemektedir. Avrupa'nın güçlü bir sosyal bilim geleneğ i ve birikimi olmasına rağmen iktisat alanında ABD tipi araştırma anlayış ının öne çıkması, beklenti ve önceliklerin buna göre biç imlenmesi bu yorumumuzu destekleyen bir diğ er unsurdur.

ABD ve Avrupa dışında bir üçüncü odak ise Geliş en Asya ülkeleridir. Bunlar içinde Çin ve Hindistan üniversiteleri dikkat çekiyor. Çin üniversiteleri üzerine yapılan bazı gözlemler ř u temel özelliklere vurgu yapıyor (Li, 2009): (i) Yüksek üniversite harçları nedeniyle üniversite eğ itiminin yaygınlaşamama sorunudur. Ancak, bazı kalite sorunlarına rağmen geliş en bir yapı gözleniyor. (ii) İyi öğrenci ve araştırmacıların ABD'deki üniversitelere yönelmesi süreci devam ediyor. (iii) Çin üniversiteleri ABD ile rekabet etmekten çok tamamlayıcı bir özelliğ e sahiptir. Hindistan üniversiteleri üzerine yapılan bazı gözlemler ise şöyle (Kapur, 2009): (a) Hindistan üniversitelerinin ortalama kalitesi zayıftır. (b) Beceri geliştirme ve bilgi yaratma üniversite dışında şirketlerdedir. (c) Bu ülkede de önemli bir öğrenci nüfusu ABD'ye yöneliyor; Hindistan, ABD'de eğ itim öğrenci sayısı bakımından ilk sırada yer alıyor.⁸

Türkiye'de genel olarak ABD modeline doğ ru bir yönelim gözlenmektedir. Ancak, bu durum bütün üniversitelerdeki iktisat bölümleri için geçerli değ ildir. Aç ırlıklı olarak İngilizce eğ itim yapan bölümlerde ABD modeline yakınlık daha fazladır. İktisat lisansüstü eğ itimde temel sorun yakın zamana kadar geliş miş üniversitelerin doktora programı aç maktaki çekingenlikleri ve isteksizlikleridir. Hızla artan üniversite sayısı öğretim üyesi talebini artırmaktadır. Bu da kaliteli lisansüstü öğretim programlarına ihtiyacı yükseltmektedir. Diğ er bir sorun vakıf üniversitelerinin kurumlaşma sorunudur. Bu, iktisat eğ itimine özgü bir sorun olmaktan çok özel üniversitelerin henüz kurumlaşmayı sağ layacak

⁷ Bologna Sürecine olumlu bakanlar da var. Malamud (2009), Avrupa Üniversitelerinin öğrenci çekiş ini hızlandıracağını ve ABD'nin bu geliş melerden olumsuz etkileneceğ ini düşünüyor.

⁸ ABD ve Avrupa dışında sadece Çin ve Hindistan'ın ele alınmasının nedeni Avusturya gibi örneklerin ABD modelinin uzantısı olması, Japonya ve Kore gibi örneklerle ilgili yeterli bilgiye ulaşılamamış olmasıdır.

bir geçmişe sahip olamamaları ile ilişkilidir. Türkiye’deki iktisat lisansüstü eğitimindeki sorunlar Avrupa’daki üniversitelerin ABD üniversitelerinin etki alanına girmesi ile benzerlikler taşımaktadır. Bu çerçevede, bağımsız bir model geliştirme ve özgünlük kazanma kapasitesine henüz uzaktır. Varolan standartlarda bakıldığında iktisat alanında yayın sayısında bir artış vardır. Ancak, etkili araştırmalar henüz belirleyici değildir.

4. SONUÇ

İktisat, görüneni değil görünenin arkasındaki işleyişi yakalama iddiasında olan bir bilim dalıdır. İktisatçılar çok uzun bir zamandır görünenin aslında çok yanıltıcı olabileceğinin farkındaydılar. Ancak, son dönemlerde finans dünyasının sınır tanımaz hegemonyası, görüldüğü kadarıyla, iktisatçılara bu temel yaklaşımı unutturdu. Daha lisans düzeyinde öğrencilere öğretilen kısıtlı optimizasyon kavramı ortada dururken, finans piyasalarındaki hızlı genişlemenin içinde barındırabileceği riskler ve bunun yaratabileceği dengesizlikler araştırma gündemine bir türlü giremedi. Bir yandan profesyonel iktisatçıların kariyerlerini sürdürebilmek için yayın baskısı altında olmaları, diğer yandan bu baskı altında araç olması gereken araştırma tekniklerinin amaç haline dönüşmesi böyle bir durumun ortaya çıkmasında önemli bir paya sahiptir.

Yayın faaliyetlerine ilişkin gözlemler bu değerlendirmeyi destekliyor. Değişik göstergeler yayın faaliyetlerinde ve konu seçiminde yukarıda işaret edilen yapıyı yansıtmaktadır. Buna karşılık iktisadi konularla ilgilenen daha geniş bir izleyici kitlesinin son dönemlerde öne çıkan güncel sorunlara daha fazla ilgi gösterdiği görülmektedir. Profesyonel iktisatçıların kariyerlerini sürdürebilmek hatta akademik dünyada kalabilmek için yüz yüze oldukları yayın baskısı araştırma konularının seçiminde belirleyici bir yere sahiptir. İktisat eğitiminde öncü bir konumda olan ABD üniversiteleri bu yayın baskısını özendiren bir yaklaşımı sürdürmektedir. ABD dışında kalan diğer önemli eğitim odakları ise, en azından şu ana kadar, sergiledikleri anlayış ve uygulamalarla bu yapıyı kırabilecek bir atılımı gerçekleştirilmekten uzaktır.

Araştırmacılar belli okulların etkili olduğu alanlarda belli yöntem ve konuları öğrenerek bir yatırım yapıyorlar. Konu değiştirmek yayın yapmaktan ve dolayısıyla iş imkanından vazgeçmek anlamına geliyor. Bundan vazgeçmek, Rönesans dönemi bilim adamları gibi düşünmek ve araştırmak bugün mümkün değil. Bu durumda ne yapmalı? Bu sorunun cevabını bulmak görüldüğü kadarıyla pek kolay olmayacak.

KAYNAKÇA

Acemoglu, Daron, Simon Johnson ve James A. Robinson (2001), “The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation,” **The American Economic Review**, 91, Sayı 5, s. 1369-1401.

ASSA (2008), **2008 Annual Meeting Program**

http://www.vanderbilt.edu/AEA/Annual_Meeting/ASSA08_program.htm [Erişim tarihi: 01.01.2008]

ASSA (2009), **2009 Annual Meeting Program**

http://www.vanderbilt.edu/AEA/Annual_Meeting/ASSA09_prelim_program.pdf [Erişim tarihi: 05.11.2009]

ASSA (2010), **2010 Annual Meeting Program**

<http://www.aeaweb.org/aea/conference/program/preliminary.php> [Erişim tarihi: 30.09.2009]

Cardoso, A. R., P. Guimarães ve K. F. Zimmermann (2010), “Trends in Economic Research: An International Perspective” **Kyklos**, 63, s. 479–494.

Colander, David (2005), “The Making of an Economist Redux”, **Journal of Economic Perspectives**, 19, Sayı 1, s. 175–198.

- Colander, David (2011) "Is the Fundamental Science of Macroeconomics Sound?" **AEA 2011 Annual Meeting**, 7-9 Ocak 2011, Denver.
- Collier, Paul ve Anke Hoeffler (2004), "Greed and grievance in civil war," **Oxford Economic Papers**, 56, Sayı 4, s. 563-595.
- Davidson, Paul (2011), "Real World Macroeconomics: Financial Markets, Liquidity, and Money Contract Obligations," **AEA 2011 Annual Meeting**, 7-9 Ocak 2011, Denver.
- Dutt, Amitava Krishna (2011), "Macroeconomic Theory after the Crisis," **AEA 2011 Annual Meeting**, 7-9 Ocak 2011, Denver.
- European Commission, "The Bologna Declaration on the European space for higher education: an explanation," <http://ec.europa.eu/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf> (Erişim tarihi: 20.01.2011).
- Hall, Robert E. ve Charles I. Jones (1999), "Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others?" **The Quarterly Journal of Economics**, 114, Sayı 1 s. 83-116.
- İKSV (2009), 11. Uluslararası İstanbul Bienali (12 Eylül – 8 Kasım 2009) "İnsan Neyle yaşar?", Kavramsal Çerçeve yazısı, İstanbul.
<http://www.iksv.org/bienal11/icsayfa.asp?cid=6&k1=icindekiler&k2=kavramsal> [Erişim tarihi: 09.22.2009]
- Kapur, Devesh (2009), "Indian Higher Education," University of Pennsylvania, **NBER Conference on American Universities in a Global Market** Ocak 2009.
- Kim, E. Han, Adair Morse ve Luigi Zingales (2009), "Are Elite Universities Losing Their Competitive Edge?" **Journal of Financial Economics**, Cilt 93, Sayı 3, s. 353-381.
- Li, Haizheng (2009), "Higher Education in China-Complement or Competition to US Universities?" School of Economics, Georgia Institute of Technology, **NBER Conference on American Universities in a Global Market** Şubat 2009.
- Machamer, Peter, "Galileo Galilei," **The Stanford Encyclopedia of Philosophy** içinde, der. Edward N. Zalta, Spring 2010. <http://plato.stanford.edu/archives/spr2010/entries/galileo>
- Malamud, Ofer (2009), "The Structure of European Higher Education in the Wake of the Bologna Reforms," **American Universities in a Global Market, Conference**, October 2-4, 2008, Ocak 2009.
- Milliyet (2009), "Batıya Öykündü ve Battı," 6 Aralık 2009.
- La Porta, Rafael, Florencio Lopez-de-Silanes, Andrei Shleifer ve Robert W. Vishny, (1998) "Law and Finance," **The Journal of Political Economy**, 106, Sayı 6, s. 1113-1155.
- Science Watch (2011a), Research Front Maps: Research Front Map Site-Wide Index Listed by Field, **Thomson Reuters** <http://www.sciencewatch.com/dr/rfm/> (Erişim tarihi: 20.01.2011).
- Science Watch (2011b), Emerging Research Fronts, **Thomson Reuters** <http://sciencewatch.com/dr/erf/> (Erişim tarihi: 20.01.2011).
- Science Watch (2011c), Current Classic Papers, **Thomson Reuters** <http://sciencewatch.com/dr/cc/> (Erişim tarihi: 20.01.2011).